

УДК 340.12

Денека М. А.¹, Ємельяненко Є. О.²

¹студ.гр. РТ-217 ЗНТУ

²канд.філос.наук, доц. ЗНТУ

АНАЛІТИЧНА ФІЛОСОФІЯ: ВИНИКНЕННЯ, РОЗВИТОК ТА СУЧАСНІ НАПРЯМКИ

Аналітична філософія охоплює різноманітні філософські теорії, що склалися в ХХ ст. й дотримуються аналітичної традиції. Ця традиція утвердилася в Англії, США, Канаді, Австралії, потім набула поширення в Скандинавських країнах та Нідерландах. Зараз аналітична філософія енергійно розвивається в усьому світі, включаючи і Росію.

Різні концепції аналітичної філософії істотно відрізняються один від одного, але їм притаманні деякі загальні моменти. Це, насамперед, лінгвістичний поворот - переформулювання філософських проблем як мовних проблем та їх вирішення на основі аналізу мовних виразів; акцентування уваги на проблемі значення мовних виразів; використання різних методів аналізу з метою перетворення філософії в досить строго аргументоване знання.

Основоположниками аналітичної філософії є англійські філософи Джордж Мур (1873-1958) і Бертран Рассел (1872-1970), у яких можна знайти зачатки майже всіх форм аналізу, застосовуваних у цієї філософії.

За вихідні одиниці аналізу Рассел приймає висловлювання природної мови. Але він вважає, що форма цих висловлювань, їх двозначність і складність приховують їх справжнє значення.

Філософія, пише Рассел, протягом усієї своєї історії складалася з двох частин, що не гармоніювали між собою. З одного боку - теорія про природу світу, з іншого боку - етичні і політичні вчення. Нездатність чітко розділяти ці дві сторони була джерелом великої плутанини. Філософи, від Платона до сучасних, допускали, щоб на їх думки про будову Всесвіту впливало бажання повчати. Рассел засуджує таку упередженість як з моральних, так і з інтелектуальних міркувань. З точки зору моралі філософ, який використовує свої професійні здібності для чого-небудь, крім неупереджених пошуків істини, на думку Рассела, здійснює зраду. Звичка до ретельної правдивості, прищеплювана аналітичною філософією, може бути поширена на всі сфери людської діяльності.

Мур робить упор на можливості використання природної мови для цілей аргументації. Займаючись етикою, він приходить до висновку, що труднощі, з якими стикаються філософи, значною мірою є наслідком неохайного відносини до значень використовуваних понять, нечуйності до їх залежності від контексту, із спроб ставити питання без обґрунтування їх правомірності і т.п.

Вітгенштейн виходить з посилки про існування зв'язку (кореляції) між дійсністю і логічною структурою мови. Можливо, вважає Вітгенштейн, створення аналітичних засобів, що дозволяють відрізнити теоретично правомірні висловлювання від логічно абсурдних і безглузвих. Одне з таких засобів - схема ідеальної мови, що дає на основі виявлення справжньої логічної структури мови єдину формалізовану модель людського знання. Вітгенштейн апелює, таким чином, до коректування природної мови за допомогою штучного. На відміну від Рассела, що вірить у прогрес філософського знання, аналітичні прийоми націлені у Вітгенштейна не стільки на позитивне вирішення проблем, скільки на звільнення від "містичного", в число якого потрапляє більша частина проблематики традиційної філософії.

Пізніше Вітгенштейн відмовляється, однак, від своєї ідеї збігу структури мови зі структурою фактів. Тепер він розглядає мову як набір інструментів, що виконують комунікативні функції і обслуговуючих мінливі соціальні цілі.

Як і раніше, Вітгенштейн відкидає спекулятивну філософію, вже на іншій підставі - вона неправомірно переносить правила однієї мовної гри на іншу: наприклад, ототожнює оцінки з описами або вираження почуттів з їх навіюванням. У філософії, вважає Вітгенштейн, тільки терапевтична, а не пізнавальна роль - відсіяти те, про що щось може бути сказано, від того, про що говорити не можна.

Іноді з цього приводу кажуть, що Вітгенштейн покінчив з традиційною філософією і показав, що такої речі як філософія, більше не існує, є тільки філософствування. Більшість основних філософських питань були результатом лінгвістичних помилок. Досить зрозуміти помилку - і питання просто зникає. А все решту питань просто не мають відповіді або, що було б більш правильним, не повинні були взагалі задаватися.

Слідом за Вітгенштейном багато представників аналітичної філософії виходять з ідеї, що всі знання про світ дають наука і здоровий глузд; філософія ж займається не встановленням істин, а проясняє терапевтичної діяльністю по очищенню мови від "систематично вводять в оману висловлювань" (Г. Райл).

Потреба в логічному моделюванні природної мови, що виникла з виробництвом комп'ютерних систем, стимулювала розробку необхідної для цього формальний техніки.

Сучасна аналітична філософія не може бути виділена але якого-небудь змістовному базисного принципом. Її пов'язує не прихильність якомусь одному "зразком знання", а стильове спорідненість. Головним предметом аналізу виступає не стільки мову, скільки філософське питання про те, як мова "зчіплюється" з мисленням і реальністю. Найчастіше під аналізом розуміється застосування сучасної техніки аргументації для визначення посилок, встановлення смисловий і логічної залежності між висловлюваннями і т.п. Аналітичні теорії в цілому слідує ідеалу філософії як раціонально-теоретичної діяльності, хоча і не ототожнюють філософію з наукою.